

Wiebke Kolbe (red.) under medverkan av Anders Gustavsson, *Turismhistoria i Norden* (Uppsala: Kungliga Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur 2018). 299 s.

Turism är i dag var mans egendom och även en verksamhet som skattas högt bland samhällets medborgare. Dock har det inte alltid varit så. Vetskapen om människors val och rationalitet vad gäller turism i ett historiskt perspektiv växer inte på träd, speciellt inte i Sverige och övriga Norden. Kunskapen om detta bland folk i allmänhet och bland studenter inom samhällsvetenskap och humaniora är inte vida utbredd. Här har denna publikation en lucka att fylla.

Denna antologi belyser turismens tillblivelse och utveckling i Norden. Detta görs genom 21 tematiska kapitel samt ett introduktionskapitel. Boken är strukturerad tematiskt under fyra olika rubriker: "Det främmande och det förtrogna", "Turism och identitet", "Turism och modernitet" samt "Turism och kulturarv". De olika kapitlen behandlar utvecklingen på olika platser runt om i Norden, men även i Sovjetunionen, Estland, Schweiz, Tyskland och Storbritannien. De flesta fallstudierna är belägna i Sverige, tätt följt av Norge och Danmark. Författarna har sin disciplinära bakgrund främst inom historia. Utöver historiker finns bidrag av litteraturvetare, etnologer, idéhistoriker och turismvetare. Tolv av bidragen kommer från forskare verksamma i Sverige, fem från Norge, tre från Danmark och en från Finland. Island har ingen representation, titeln till trots. Att göra en bokrecension av en antologi är alltid svårt, då det oftast blir något fragmenterat och det är svårt att få en helhetsbild över publikationen. Således kommer jag här endast kommentera några få av bidragen. Dessa är de jag finner mest intressanta utifrån mina egna kunskaper och min disciplinära horisont. Inte sagt att de andra är ointressanta, men de får inte plats i denna recension.

Först ut är Berit Eide Johnsen, som beskriver kulturmöten på sommarpensionat längs Norges sydkust. Här beskriver hon hur dessa utvecklades primärt för en norsk marknad och hur dessa nådde sin storhetstid under mitten av 1900-talet, för att sedan falla offer för konkurrensen från mer exotiska alternativ i utlandet. Närheten till Oslo var enligt Johnsen avgörande för hur utvecklingen blev. Sommarpensionaten närmast huvudstaden fick ta del av de mest bemedlade gästerna, med en avtagande funktion med ökat avstånd. Ett liknande tema behandlas av Anders Gustavsson i hans kapitel om kulturmöten i Bohuslän under senare delen av 1800-talet fram till början av 2000-talet. Här analyseras vilka faktorer som håller tillbaka motsättningarna och vad som framhäver dem. Exempel på detta är givetvis den initiala ekonomiska beroendesituationen som rådde men som sedan, i takt med en generell välständsökning, gjorde att lokalbefolkningen allt mer

började hävda sin rätt. Gustavssons kapitel innehåller en karta som placerar området som studeras i en geografisk kontext, vilket är av yttersta vikt vid studier av turism och platser. Således är detta en oavsiktlig kritik av de andra bidragen i boken, vilka lyckas placera läsaren i en sorts geografisk blindhet. Gustavsson behandlar även mitt eget forskningsfält (fritidshusturism) i detta kapitel och kommer in på diskussioner rörande tillgång till fastigheter, omstrukturering och undanträngning. Dock gör han ingen närmare analys eller större poäng av detta. Inte heller problematiserar han eller refererar till den omfattande litteraturen som finns på området både i Sverige och internationellt. Man kan här tycka att de frågor som kommer fram rörande tillgången på fastigheter och synen på turisterna relateras till de omfattande empiriska studier som finns. Dock förstår jag att syftet bland bidragen i denna antologi ofta är att beskriva hur skeenden utvecklats samt att beskriva exempelvis konflikter, men utan att ta ställning eller leta svaret på det problem som är kärnan i konflikten. Wiebke Kolbe behandlar i sitt kapitel de tyska och brittiska badorterna som liminoida rum (platser som gjorde det möjligt för människor att överskrida vardagslivets gränser). Här analyseras sociala praktiker och kulturella diskurser från mitten av 1800-talet till mitten av 1900-talet. Badkärror, pিরer och betraktandet av badande kvinnor är några exempel på aktiviteter och arkitektur på dessa liminoida platser. Sune Bechmann Pedersen och Yulia Gradszkova behandlar båda turism till och inom Östeuropa under kalla kriget. Resandet till länder bakom Järnridån var enligt Bechmann Pedersen inte primärt ideologiskt motiverat. Snarare var det frågan om de vanliga så kallade 3S-motiven (*sun, sea and sand*) till ett konkurrenskraftigt pris. Gradszkova belyser den inhemska turismen i Sovjetunionen och hur turismen fungerade som ett verktyg för uppfostran av sovjetiska medborgare. Lars Kvarnström studerar i sitt kapitel guideföreningarnas strävan efter att konstruera en egen identitet i ett turistiskt sammanhang. Guiderna har, enligt Kvarnström, inte ett kunskapsmonopol och inte heller en sanktionering (legitimation) av staten och kan därmed inte heller distansera sig från andra som sysslar med liknande verksamhet. Klara paralleller finns till problem inom dagens forskning och utbildning inom turism, där man har svårt att profilera sig och där andra mer etablerade akademiska discipliner och yrkeskårer ägnar sig åt liknande verksamhet. Erika Sandströms kapitel behandlar Gotland och hur synen på turism utvecklats på ön. Tidningsartiklar och insändare i lokalpressen beskriver turismen som en lösning på de negativa konsekvenser strukturomvandlingen förorsakat. De svenska kurorternas marknadsföring och hur de använder sig av sin historia i att sälja platsen till turister studeras av Elisabeth Mansén. Här är det de klassiska kurorterna i Sverige som behandlas och slutsatsen är att det är frågan om en väldigt skiftande användning av historien. Intressant är dock

att ingen väljer att associera sig med antikens kurorter eller österländska traditioner. Osmo Pekonen beskriver i sitt kapitel den franske vetenskapsmannen Maupertuis resor i Tornedalen och beskrivningen av de platser expeditionen passerade. Detta är för mig personligen ett av de mest intressanta kapitlen i boken, då den är en av få skrifter inom turismforskningen som behandlar mina hemtrakter. Pekonen argumenterar för att denna historiska händelse är en outnyttjad resurs för turismutveckling i Tornedalen och att det finns en grupp turister som gärna skulle besöka de platser som Maupertuis besökte. Struves meridianbåge, som i dag är ett världsarv, har även den en koppling till Maupertuis expedition och skulle kunna användas som en attraktion för turister, enligt Pekonen. Dock är denna marknad väldigt begränsad och det är en sak att detta faktiskt skett i Tornedalen och att det kanske finns en potential, men det är en annan sak att få en ekonomisk lönsamhet från detta samt att finna entreprenörer som vill ta risken att utveckla detta. Som så ofta finns det en diskrepans mellan det normativa och det deskriptiva när det gäller utveckling av turism.

Generellt anser jag boken vara en intressant läsning. Dock gör antologiformatet att överblicken av turismutvecklingen i Norden inte blir tillfredsställande. En slutsats är att de enskilda kapitlen är värda att läsa för sig i en mer tematisk kontext. Jag uppfattar även att många av studierna som presenteras är deskriptiva till sin karaktär utan problematisering och djupare analys. Rättfärdigandet av studierna, utifrån ett vetenskapligt och samhällsligt argument, saknar jag också i de flesta av bidragen. Slående är även avsaknaden av referenser till den omfattande turismforskning som pågår i Norden i dag. Klart är att det här är frågan om två parallella världar, där humanister inte, eller sällan, tar del av skrifter producerade av samhällsvetare, men även tvärtom. Slutligen, som geograf saknar man även kartor i de flesta fall då dessa ger en kontext till de platser som beskrivs och analyseras i respektive bidrag. Jag inser givetvis att man inte kan få allt och sammantaget anser jag att boken är intressant, men som enskilda delar, och kanske inte som helhet.

Umeå universitet

ROGER MARJAVAARA

Lars Magnusson, *Finanskrascher: Från kapitalismens födelse till Lehman Brothers* (Stockholm: Natur & Kultur 2018). 276 s.

Finanskrascher och ekonomiska kriser är samhälleliga fenomen, artefakter om man så vill, ständigt återkommande genom historien. Med fog kan sägas att de fått särskild betydelse sedan kapitalismens födelse för omkring 500 år